

«... Μακαρισμένοι που δεν κατοικούν σ' αρχαίους τόπους! Μακαρισμένοι κείνοι που κατοικούν τη Φοινίκη που κατοικούν την Αίγυπτο, που κατοικούν την Καρχηδόνα. — Δεν έχουν ούτε προγόνους, ούτε φίλους των προγόνων τους. Αν τους αγαπάει κανείς, αγαπάει τους ίδιους! Σας ζουλέδω μακαρισμένους... Έσείς θα ζείτε, θα γίνετε και σεις πρόγονοι μετ' αμέλλω, αν το θελήσετε, κι εγώ κ' αν θέλω. Εγώ είμαι φτωχός καταδικασμένος της Μοίρας... Είμαι απόγονος!»

«Τους θρήνους μου, αξιοτίμη κύριε, μη τους παρεξηγήσετε. Ξέρω πως ο έχτρεός ο μεγάλος δεν είναι ούτε τόσο ο φίλος των προγόνων μου, όσο άφτός ο απόγονος, εγώ ο ίδιος!.. Ναί!.. Τόν κλασικισμό έχουμε προσφάγι και μετ' αμέλλω!.. Οί!.. οί! Τούρκοι! Δεν είναι τίποτες οί! Τούρκοι! Οί! Ρωμιοί μου τους έτσάκιαν τότες. Και σήμερα οί! απόγονοι των Έλλήνων τους ξανάφεραν. Δεν είναι σάν τους δασκάλους καταστρεφτικοί σ' εμάς; οί! Τούρκοι! Ο Τούρκος έσως άδριο θα ρύγει και θα ξανατσακίζονταν αν του ρίχονταν ο Ρωμιός κι όχι ο απόγονος των Έλλήνων... Μά ποιος Φρειδερίκος μεγάλος θα κάμει Έθνος; και το δικό μου τον τόπο!..

«Γλυκειά μου πατρίδα, που τού βούλωσαν τη ζωή σου με την αρχαιότητα... Άς ήταν να γιατρέψουν από την τρομερή άρτη άρρώστειά! Οί! καμπάνες της Άγια-Σοφιάς θάκουστούνε στα τετραπέδα της Ρωμιοσύνης!..

«Θά ήθελα να σας έλεγα κάτι για τη γλώσσα μας, άπαντώντας και στο γραμματάκι σας και κάτι για την καταγωγή μας, άπαντώντας και στη διατριβή σας... Μά θα σας πω μόνο πως εμείς είμαστε Ρωμιοί. Έχουμε μέσα μας πολύ χυμό κι από τους Έλληνες κι από τους Ρωμαίους, κι από τους Σλάβους κι από τους Βενετσάνους κι από τους Άρβανίτες, κι από τους Τούρκους κι από κάθε που πέρασαν από τον τόπο μας κι άφομοιώθηκε... Κ' έτσι μορφώθηκε η Φυλή μας, η Φυλή των Ρωμαίων... Από τέτα φυλή χιλιοδιασταδωμένη πετάχτηκε η γιγάντια γενιά του 1821... Και, Θεέ μου, άρκεσαν έβδομήντα χρόνια δασκαλικό δηλητήριο να γίνουμε έκφυλισμένοι Έλληνες!

«Σταματώ πιά! Συμπαθείστε με, που σας κούρασα. Μου είσατε πολύ, πολύ άγαπημένους. Άν αγαπάτε την Αρχαιότητα, μά ξέρετε και τους Ρωμιούς καλά και δε μπορεί παρά να σας είναι κι άφτοι άγαπητοί...

Το δεύτερο γράμμα, από την Αθήνα κι αυτό, έχει χρονολογία 19 του Νοέμβρη 1897.

«Πιστέψτε μου πως θαυμάζω τη γνώση σας για τα καθέκαστα της φιλολογίας μας. Ρωμιούς να ψάξω δεν θα βρω να την ξέρουν έτσι. Τόσο για το γλωσσικό ζήτημα και το αίστημά του, όσο και για την όλη κίνηση. Πώς λοιπόν ξέρετε τόσα για μας και χωρίς ακόμα να ξέρετε τον τόπο μας; Γιατί ο κ. Πασαγιάννης με βεβαίωσε πως στο Βερολίνο μας γνωρίσατε κι άπ' άφτου μας παρακολουθάτε μονάχα.

«Σας έφκαριστώ πολύ πολύ για τα κολακευτικά σας λόγια. Τα βιβλία μου είναι φτωχά ακόμα όταν δεν λένε, τι θέλει κι άπαιτεί το άπιαστον όνειρό μου, για μένα είναι φτωχά κι άνεπαρκή. Δεν ξέρω αν θα μωρέσω μια μέρα να κάμω κάτι που να προσγγίζει σ' ό,τι θέλω, μά σήμερα, αν δεν είμαι άπογοητευμένος με το έργο μου, είναι για τον λόγο που είπα στον προλογάκη: «Η Τέχνη μου είναι μια Ζωή».

«Μου ζήτητε να σας στείλω τις άληθινές κρίσεις των δικών μας. Δεν θα λάβω την ευχαρίστηση να σας τις στείλω. Όχι κρίσεις, μά ούτε άναγγελία του βιβλίου δεν έγινε. Ό,τι γράφηκε μόνο στο «Άστυ» μια μέρα, σας το στέλνω για χάρι. Μου ζητάτε άκόμη να σας πω την ιδέα μου για τις έντύπωσης τις δικές σας. Ός την ώρα κάμποσοι φίλοι μούστειλαν σ' εγώ την κρίση τους—οί περισσότεροι άξιωματική. Έλαβα την έφκαιρία να ταξινομήσω μερικά πράγματα, άπαντώντας στις κρίσεις εκείνες. Κάτι για τη γλώσσα, κάτι για το διάλογο, κάτι για τη Ρωμαϊκή ψυχή, κάτι για την Τεχνοτροπία. Τι τα θέλετε; οί! δικές σας οί! έντύπωσης, όπως τις λέτε, φτάνουν βαθύτερα σπάρχικό πνεύμα μου που έσύλαβε κ' έμόρφωσε τα δυο στερνά μου δράματα.

«Έχω παρατηρήσει κι άλλοτε την εξυδέρκεια του Γερμανού. Όξω που σήμερα η Τέχνη, από τα μεγαλύτερα της τάστερια, έχει ρίξει στον τόπο σας. Δεν μιλώ για το μεγάλο Νοεβηγό, μά ποτέ δε θα μωρέσω να ρηθώ των σημερινών δραματικών σας το δικό τους το καινούριο και μεγάλο. Μεσουρανει ο Χάουπτμαν και του Σούδερμαν ο δρόμος; ούτε έκλεισε ούτε κ' έστένεψε. Από κάθε άλλο τόπο διακρίνετε το ξεχωριστό πρωτότερα και άρτιότερα. Και κρατάτε, αν κρατάτε, ό,τι πρέπει μονάχα. Και σεις μου το δείξατε κι άλλοτες και τώρα της φυλής σας το προτέρημα.

«Τί να σας πω για τους «Κούρδους». Τίποτες δεν έχω, σας βεβαιώνω. Ναί, είμαι εγώ ο Πέτρος καλλιτεχνικός. Ένας Ρωμιός με πόθο σ' έρεβνα μά μονάχα Ρωμιός. Τη μεταμόρφωση, που λέτε, δεν την κατάλαβε κάποιος δικός μας πολύ περισσότερο δε μωρέσει να χωνέψει πως ο Πέτρος δε σκοτώνει στο τέλος το Βάσο, ή τουλάχιστο δε γίνεται άληθινός σος αλιστής. Μά ο Ρωμιός που ποθεί να έρεβνα, τους σκοτωμούς και τις ένέργειες δεν τις βγάνει από το μυαλό του κραόξω. Του τάχα ατά και τα παραδέχτηκε.

«Θυμάσαστε; Κι άλλοτε μιλήσαμε για το Ρωμιό. Είναι από τα πρόσωπα τα δυσκολότερα στην άκριβή αντίληψη του παρατηρητή. Οί μεταπτώσεις του είναι περιεργότατες, μά όχι άδικαιολόγητες κι άξήγητες; από την Έπιστήμη. Άς είναι. Έχετε δικιο και για την «Μίς Κούζλεϋ» μωρίζει τον άέρα του θεάτρου κ' είναι φαιστή σ' πολλά. Θα σας πω, πως τέτιο το σκεδιάσα το έργο πριν το γράψω. Θέλησα από έξωτερικά γεγονότα, που να μά ξαναβγαίνουν όμως από την καλλιτεχνικήν άλήθεια, να δημιουργήσω τις σκηνές που θα έδηγοσαν τη φυσική άκολουθία για να βγει η εξέλιξη έρσιμένου νόμου, κρυμμένου. Έσως να είναι επίδραση ζένη. Μά τουτο ως το παραδεχτώ μά από τις όργανικές μου άδυναμίες. Ό,τι όμως και στη «Μίς Κούζλεϋ» είδα, είναι που σεις μονάχα νοιώσατε την ιδέα της, την ιδέα να πω.

«Η Λοκούστα περνάει και ψάχνει άπαλά τα μαλλιά μας. Μια Λοκούστα είταν κ' οί! Όλυμπιακοί άγώνες; για το Έθνος μας. Σάν στερνό σπιθοδόλημα λυχναρίου που σβήνει... Όμως έχω να σας πω και κάτι άλλο γι' άφτην. Η Τεχνολογία του έργου είναι περιπλεγμένη, από πρόθεσι, περιπλεγμένη. Θέλησα να ξεχωρήσω τρεις περιόδους, από μικρά όμως διαστήματα. Κάθε μια με την ψυχολογία της, ώστε να μιλούσε πιά η ψυχή του ένστικτου, χωρίς προηγούμενη άλληλολογία για τη μεγάλην ιδέα του έργου. Γι' άφτο φαίνεται όχι διάφανος ο χαρακτήρας του Περιώλη, τάνθρώπου που ένεργεί, όπως του σφυρίζει η θέση που βρέσσεται.

«Αγαπάει τη Μάρθα με τον έρωτα που σκεπάζει κάθε άλλο αίστημα, να πω. Όμως αγαπάει και τη Μαρίνα με ιδιαίτερον έλωσδιόλου αίστημα, βαλτό στην ψυχή του το περισσότερο άπ' τις έζωτες.

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ ΤΟΥ «ΝΟΥΜΑΣ»

ΖΑΧΑΡΙΑ ΦΥΤΙΑΗ

ή „Αριστού“

Στους κυρίους Νιρδάνα και Ξενοπούλο που γράφουν για τη «Δέσφτερη Μιχρή»

«Η Άριστού είν' ένα φαγιό μικρά κομάτι κρέας με πατάτες και χρομύδια κι άσπρη σάλτσα, ένα είδος φράγκικο γιαχνί.

Μά λένε Άριστού και μια Κουκοχωρίτσα, κακής διαγωγής γυναίκα, που άντρα δεν άφίνει ήσυχο στο Κουκοχώρι κ' έχει άνω κάτω το χωριό με τα παράξενα και άπρεπα καμώματά της.

Άρτη η Άριστού μεγάλωσε στα φράγκικα σχολιά και μήτε τις παλιές συνήθειες φηψά μήτε και κάνει σάν που το καλεί η προκοπή του τόπου ή σημερινή. Έκείνες τις Κουκοχωρίτισσες που ντύνονται και φκισιδόνονται και κουρδάρίζονται σάν τη παλιά Πανώρια τις θαρεί σ' αμού-

μιες και σχολαστικές άντίκες. Όσες πάλι θένε να ντυθούν άπλά, να ζήσουν φυσικά κατά που σήμερα είναι προπύμνο τις έχει για χυδαίες και χωριάτισες.

Τί κάνει; Πίρνει λίγο από κείνες, λίγο άπ' τις άλλες, βάζει και μια σάλτσα φράγκικη και έτσι φκιάνει το γιαχνί που είπαμε...

Την Άριστού στο Κουκοχώρι και οί γάτες και τού δρόμου τα σκυλιά τη ξέρουνε.

Τσακίστρα κ' έφκαλη γυναίκα ζει ζωή παραλυμένη κι άκατάστατη. Νοικοκυριό στον πετεινό. Κλώσιμο κι ήγιος ο Θεός. Και τάδλα μαντιλάκι μου. Και ίσα κι άγαπητικούς.

Παντριά, ούτε να την άκούσει. Η παντριά είναι σκληδιά. Συνήθειες παλιές, καινούργιες, όλες τους είναι σκονιά που δένουν και δεσμέουν τη ζωή. Ο χαρακτήρας, ή άναδρφή, ο πατριωτισμός, όλα ναί! κουρουφίξαλα. Κοσμοπολιτισμός και χειραφέτηση! Καθείς κατά το κέφι του και με το γούστο του.

Και όμως τί τα θές; Μ' αυτά και μ' άλλα άλαφρόμυαλα, ξεκάρφωτα, ξετσίπωτα καμώματα, η Άριστού, στο Κουκοχώρι έφταξε να παίξει ρόλο και μεγάλο μάλιστα.

Κ' εγώ δε ξέρω πόσοι άγαπητικοί την έχουνε. Δασκά-

λοι, ποιητές, έφημεριογράφοι. Βουλευτές κ' έπιστήμονες. Πρό πάντων δικηγόροι.

Όχι που ναι όμορφη μά είναι ξελογιάστρα. Ντύνεται φανταχτερά. Άλλάζει ρούχα κάθε μέρα. Σύντα φέρτα, τρέχει άπάνω κάτω άδιάκοπα. Κάνει σ' όλου; τα γλυκά τα μάτια. Περπατεί σάν πάπια. Σιέεται και λυγίζεται σά σουσουράδα. Έχει σπύτι άνοιχτό και δέχεται άνέμελα τού ένους και τάλλονου Κουκοχωρίτη τα παιζογλεντίσματα.

Κοντολογής είν' από κείνες...

Μια φορά η Άριστού τόξε ψηλά στη μύτη. Μας τραβούσε πόξα, μεγαλείο! δε δεχόνταν τον τυχόντα. Τώρα το ρίξ' άνω στα γεμάτα. Όξω κι άξω!

Ο καλός της άγαπητικός είν' ένας κουτσαβάκης!

Άντικρυ της Άριστούς το σπύτι ήταν ένα ταδεράνα με λατέρνα, που ξαπλώναν την άριδα τους όλημερίς κι όλονυχτίς οί κουτσαβάκιδες. Άνάμεσα σ' άφτους κ' ο Δήμος ένα παλληκάρι είκοσι χρονώ.

Ο Δήμος, βλέποντας να μπαίνουν και να βγαίνουν, μέρα νύχτα λείφτερα στης Άριστούς ο ένας και ο άλλος, βάλθηκε να μπει κι ο καλός σου. Κ' έστοντας που δεν είχε παρά στην τσέπη του, βουλήθηκε να πάρει την καρδιά της με το αίσθημα.

Που να βγει πιά η Άριστού στο παραθύρι, για να πάει.

ρικές επιβολές του Στάμου, της ίδιας της Μαρίας και όλου του milieu που περνάει γύρω του. Είναι Ρωμαίος κι άφτος, στη θέση του. Το διπλό αίστημα δεν ξέρω αν παρουσιάζονταν έτσι σ' έναν Ιταλό ξάφνου, αν του έδιδαν οι περιστάσεις που έδοθηκαν στον Περικλή. Μά τοῦτος, με τις ξαφνικές και Ρωμαϊκές αποφάσεις του, που έλάβαινε ανάλογα της τωρινής αφικαρδίας του, τη μιά φορά δηλητηρίασε την ψυχή της Μάρθας και την άλλη σκότωσε τη Μαρτίνα.

«Είναι τό τσεκούρι της; Λοκούστας, είναι το πιο βραχί της φαμάκι, δομένο στο χέρι του Στάμου που προορίστηκε να θάψει τα προσφιλέστερα και ιερωτέρα του όντα. Τοῦ Στάμου, του όμνητῆ του λόγῳ, του ανθρώπου που θωρεί ύστερα στον πόλεμό μας να πῶ, τῷς χιλιάδες Λούθηδες, σὲ τρέξιμό τους και σὲ φευγῖό τους, και μένει απολιθωμένος; ἢ πιάνει με το χέρι του το κεφάλι του και πέφτει κλαίοντας, κλαίοντας, ανώφελα όμως, πῶς γιὰ δυστυχία!..

«Συλλογισμένοι τώρα: Ένας Ρωμαίος από μῆς αν καταδέχονταν ποτέ να πῆ σαν και σῆς «δὲν εἶμαι ἀρμόδιος κοιτικός». Θεέ μου! Όλα τὰ ξέρουμε κι όλα τὰ μπορούμε!

«... Έγώ, σὲ φιλικὰ γράμματα μπορεί να μιλήσει γιὰ τὸν εἶφτό του κανείς με κάποια λεπτέρια—πεινάω γιὰ κάτι ἀντικείμενα παράξενα... Μοῦ ἐφρόσκατε να παίχτει το ἔργο μου στο θέατρο... Καὶ μένα τῶνερό μου φτάνει μονάχα ὡς τὴν τύπωσή του, γιὰ να μὴν πῶ ὡς σὲ γράψιμό του. Δὲν ξέρω, αν τόντις ἀξίζει να γένει κάποια κοινότητα και γιὰ μενα' δὲ γίνεται, καλὰ ἢ κακὰ. Ό εἶναι ἀφτός δὲν ὑπάρχει. Μά γὼ δὲν ἀπελπιζομαι!», τι ὀνειρεύομαι δὲν είναι ὁ θόρυβος, είναι ἡ ἱκανοποίηση της Ψυχῆς μου, της Ζωῆς μου.

«Στάλλο σας γράμμα με ρωτούσατε π' είναι τὰ βιβλία που ἀνέγγειλα στο ξώφυλλο του πρώτου μου βιβλίου. Σῆς στέλνω σήμερα τὴν «Παουλίνα» ἕνα δῆγημα ἀπὸ τὴ «Χωριότικη Ζωή», το πρώτο που δημοσίεψα με τὴν ὑπογραφή μου σὴν πατρίδα μου και ποῦ... είναι μεταφρασμένο και σὴν Γερμανική ἀπὸ τὸν κ. Bollz. Ἀλλάκιρο τομο ἔχω ἔτοιμο της «Χωριότικης Ζωῆς» ἀπὸ τότες (*).

*, Σημ. τοῦ «Νουμά». Δυὸ τρία δῆγηματα ἀπὸ τὴ «Χωριότικη Ζωή» βρίσκονται σὲ χέρι μας. Θὰ τὰ δημοσιεύουμε ἀργότερα.

περίπατος; Ό Δῆμος, δόστου ὀργανάκι και τραγοῦδι, δόστου γέφυρο με το μαντίλι, κλείσιμο το μάτι, στρίψιμο το μουστάκι, δόστου ἔλῃ και βᾶλῃ! Τὴ νύχτα ἔχαλῶς ὁ κόσμος. Πίνοντας, ἀφ' το μεθύσι του κ' ἀφ' το μεράκι του, ἔσπανε ντζῆμια, τὰ ποτήρια, τις καρέκλες και τὰ τραπέζια, ἐτραβοῦσε κουμπούριες, ἐμάλανε με ὄλους ὅσοι πῆγαν σὴς Ἀριστοῦς.

Ένοῦς δακτύλου μιά βραδιά τις ἔβρεξε τοῦ κακομοίρη ἄσκημα. Μιὰν ἄλλην ἔπιασε καθὼς μ' ἕναν ἐφημερίδο-γράφο και τοῦ τραβῆξε μιά μαχαίριά. Ὡς πὺ στο τέλος ἔβαλε της Ἀριστοῦς τὴν πόρτα μέσα κ' ἴσια πάνω...

Σαν τὸν εἶδ' ἡ Ἀριστοῦ μπροστὰ της τρέμαζε και τοῦπαι:

— Ός! ἀπὸ το σπῆτι μου, χαμάλη! Εἶδαμῃ φωνάζω τὴν ἄστυνομία.

— Κάμε ἔλεος, πουλί μου, και λυήσου με, ἀπάντη-τεν ὁ βλάμης! φτάνουν πῆ τὰ βᾶσνά μου. Δὲν το τα-γιαντῶ να βλέπω τοῦς μιζιάριδες ἀφτοῦς να σ' ἔχουν και να χᾶσκω γὼ ἀπὸ μακριά.

— Ἀφτοὶ πλερόνουν βρὲ, εἶπεν ἐκείνη. Γιὰ τὰ μά-δρα μάτια δὲν τοῦς δέχομαι.

— Κ' ἐγὼ να γίνω σκλάβος σου. Να δώσω τὴ ψυχή μου και το αἷμά μου.

— Τί να τὰ κάμω;

— Να χορτάσεις λεβαντιά να αἰσθανθεῖς τὴ γλύκα της ζωῆς.

Τὸ τρίτο γράμμα, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κι αὐτό, ἔχει χρονολογία 25 τοῦ Ἰουλίου, 1898.

«... Έχω σὲ χέρι μου τὴν ἐπίσημη δια-τριβή σας Ἐρεβνα τὴν ἱστορία της Ἑλλην. γλώσ-σας ἀπὸ τοῦς χρόνους τῶν Ἑλληνιστῶν ὡς τὸν 10 αἰῶνα μ. Χ.» Ἡ γλυκύτατη χάρις της γλώσσας σας δὲ με φωτίζει ἀκόμα τόσο, πὺ να τὴ νοιώθω ὁλότελα, ὅμως μπόρεσα να ἔχτιμήσω τὴ μελέτη και τὴ γνώση πὺ σκορπάει ἡ διατριβή σας. Φαν-τάζομαι τί θὰ είναι ὁλόκερο τὸ ἔργο ἅμα παρου-σιαστῇ τυπωμένο ὅλο.

«Ζουλέδω, ἀληθινὰ Ζουλέδω, ἅμα βλέπω κλη-θινὴ δουλειά: μοῦ ξυπνάει μέσα μου πάντα ὁ ἀ-κοίμητος πόθος, ὁ θολωμένος πόθος. Τώρα λίγες μέ-ρες; ἔβγαλα ἕνα βιβλίο κ' ἐγὼ και σῆς το ἔστειλα στο Βερολίνο, νομίζοντας πὺς εἴταστε και Πιστέδω να το λάβετε. γιὰτὶ ξέρω τὴν ἀριστεία τῶν ταχυ-δρομείων σας.

«Ό ἥρωάς μου στο «λαχτολίδ» της Μάνης» ἀνεμωδῆρνεται σὸν ἀκοίμητο πόθο του και τὸν θολωμένο, ὡς ἔτσι και χάνεται. Κάτῃ βγαλμένο ἀπὸ μέσα μου περισσότερο και βαθύτερο, μοῦ θυμίζει τὸ χάος και τὴ ζάλη τῶν ἀπιστῶν πόθων Ἀλλὰ τί να σῆς τὰ γράσω ἀφτά;

«Ἀπὸ το ποίημα πὺ μεῖ γράφατε στο ξώ-φυλλο της διατριβῆς σας κάποια ὑποκειμενική ὁρο-σία μοῦ περιχύνεται και σταλάζει μέσα μου γιὰ τὴ γλώσσα, μᾶ περισσότερο γιὰ τὴ ζωὴ της Γλώσσας μου. Σῆς ἐφχαριστῶ πολὺ ἴσα-ἴσα γιὰ τὸ συναίσθη-μα πὺ μοῦ σκορπίζει.

Και τώρα ἔχω κάτι να σῆς ρωτήσω φιλικὴ πα-ράκληση. Ἀ μοῦ το ἐπιτρέψει ἡ ὑγεία μου κι αν ἡ σταφίδα και τὰ προϊόντα πᾶνε καλὰ, σκίφτομαι να ἔρθω γιὰ κανένα χρόνο σὴ Γερμανία, κ' ἰδίως στο Βερολίνο Ἰράφετέ μου, σῆς παρακαλῶ αν το χεῖμῶνα ἡ ζωὴ στο Βερολίνο είναι ὑποφερτὴ γι' ἄν-θρωπο, πὺ ὅπως κι αν είναι τὸν πειράζει το κρύο, και πὺ θὰ μοῦ εἴταν εὐκολώτερη ἡ διαμονή μου με τέτοιους ὁρους. Έννοεῖτε, ἀγαπημένε μου, πὺς ὀνει-ρέβουμε να γνωρίσω ἀπὸ κοντὰ κάποις καλλιτεχνικῆς ἀπόλαψης, πὺ μόνο τις φαντάζομαι, τώρα. Με τρα-βάει το Γερμανικὸ πνεῦμα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο» και τὸ αἰσθάνομαι πὺς ἔχω πολὺ να ὠφεληθῶ ἀπὸ διαμονή σὸν τόπο τοῦ πνεύματος πὺ με τραβάει...

Τὸ τέταρτο γράμμα, ἀπὸ το Μόναχο, με χρο-

Ἡ Ἀριστοῦ ἐκοίταζε τὸν κουτσαβάκη ἀπὸ πᾶν ὡς κάτω και... κείνη τὴ βραδυὰ δὲ δέχτηκε κανέναν ἄλλο.

Ἀπὸ τότες πὺ να ἐσκολήσει πῆ ἡ Ἀριστοῦ ἀπὸ το Δῆμο. Τόσο πὺ της ἤρθε στο λογαριασμὸ πὺ τότε κρᾶ-τησε στο σπῆτι της.

Σαν το μάθεν ὁ δάσκαλος:

— Δὲ θὰ ξαναπατήσω, εἶπε, πῆ στο σπῆτι σου.

— Μὴ σώσεις και μὴν ἔρθεις, φτωχοπρόδρομε, λυ-γδιάρη! τοῦ ἀπάντησεν ἡ Ἀριστοῦ.

Στοῦς ἄλλους:

— Μὴν κακιάνετε, παιδιὰ, τοῦς εἶπε. Ἐγὼ το Δῆμο τότε πῆρα γιὰ να μοῦ ψουνίζει, να βατᾶ το σπιτικό μου, να μοῦ κάνει τις δουλιές μου. Δὲν μπορῶ ἀλιώτικα. Μονάχη δὲν τὰ καταφέρνω.

Τί να κάμουν; Θέλουν και δὲ θέλουν ὄλοι το κατά-πιανε Ἀγᾶλι ἀγᾶλι τόσο μάλιστα το συνειθίσανε πὺ δὲ μποροῦνε πῆ στιγμή ὁ Δῆμος να τοῦς λείψει. Δῆμο ἀ-πάνω, Δῆμο κάτω. Δῆμος και σὲ μέσα και σὲ ἔξω και παντοῦ.

Ό Δῆμος να κοιτάζει γιὰ το σπῆτι, το σιγύρισμα και τις σοδιές. Γιὰ τὴν κουζίνα, το τραπέζι, τὰ φαγιὰ και τὰ πιστά. Ό Δῆμος γιὰ το φωτισμὸ, τὰ ξύλα και τὰ κάρβουνα, τὴν πλύση και το σίδερο. Ό Δῆμος γιὰ τὰ ἐπιπλα, γιὰ τοῦς μαστόρους, γιὰ τις ράφτες, γιὰ τοῦς

νολογία 19—11—1898, δὲν ἔχει κανένα ἐνδια-φέρον. Ό Καμπύσης γράφει σὸν κ. Ντίντριχ, τά-ζοντάς του πὺς τὴν ἀνοιξὴ θὰ πᾶει να τὸν ἀνταμώ-σει. «Ἄν εἶναι να περάσεις, τοῦ γράφει, ἀπὸ το Μόναχο εἰδοποιήσε με να ἔρθω στο σταθμὸ, γιὰτὶ θὰ το θεωρήσω γοῦρι μου να σοῦ σπῆζω το χέρι και νακούσω τὴ μιλιὰ σου».

Τὸ πέμπτο γράμμα, σταλμένο ἀπὸ το Μό-ναχο στις 19 τοῦ Γενάρη τοῦ 99, είναι γραμ-μένο Γερμανικὰ, καθὼς και το ἔχτο, σταλμένο στις 28 τοῦ Μᾶη τοῦ 99. Τὴ μεταφρασὴ τους τὴ χρωστάμε σὲ μῆς λογιὰ δεσποινίδα.

Στο πέμπτο γράμμα τοῦ γράφει.

«Λυπήθηκα πολὺ πὺ δὲ σ' ἀντάμωσα στο Βερολίνο Ὡστε λοιπὸν ἀλήθεια, βρίσκεσαι σὴν Ἀθήνα; Ἀχ! πολὺ φοβᾶμαι πὺς μπορεί να μὴ βρεῖς τὴ γλυκεῖά μου πόλη ὅπως σοῦ τὴνε παρά-σταναν τὰ ὀνειρά σου. Τί διαφορὰ μεταξύ μας! Ἐκείνο πὺ εἶδα σὸν τόπον αὐτὸ (σὴ Γερμανία) ἐκείνο πὺ ἐννοίωσα, ἐκείνο πὺ ἔχω ἀκόμη να μάθω, εἶνε πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ ὅ,τι ὀνειρεύτηκε ἡ φαντασία μου. Ἡ Γερμανία ἐγέμισεν ἀμέσως τὴν ψυχή μου με τὸν μεγάλο πόθο, και ὅταν συλλογι-ζομαι πὺς θᾶρθε μέρα πὺ θ' ἀναγκαστῶ να φύγω ἀπὸ δῶ, μοῦ ἔρχεται να κλαίω, να κλαίω...

«Ποῖες να εἶναι τᾶχαι οἱ ἐντύπώσεις σου ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα; Πολὺ σὲ παρακαλῶ να μοῦ τις γράφεις. Σὲ γνωρίζω καλὰ και δὲ φοβᾶμαι. Θὰ ἤθελα ὅμως πολὺ να σ' ἔβλεπα πρὶν φύγεις γιὰ τὴν Ἑλ-λάδα, γιὰ να σοῦ πῶ πολλὰ πράματα. Ξέρω ὅμως πὺς δὲν θὰ βλέπεις τὰ πράματα ἀπὸ τὴν κακὴ τους ὄψη. Ἀγᾶπη τὴν Ἑλλάδα πάντα ὅπως τὴν ἀγα-ποῦσες. Στο βάθος της κρύβει πάντα ἐκείνο πὺ τραβᾶ τις ἐκλεκτῆς ψυχές. Καταλαβαίνεις τί θέλω να πῶ, και θὰ με συχωρέσεις.»

«Με μεγάλῃ χαρὰ ἔλαβα το γράμμα σου κα σοῦ ἀπαντῶ ἀμέσως. Με ἐσυγχίνησε πολὺ το ἄρθρο σου σὴν «Ἐφημερίδα της Γερμανικῆς Φιλολογίας» πὺ γράφεις γιὰ τις προσπάθειές μου να διαδώσω το Γερμανικὸ πνεῦμα σὴν πατρίδα μου. Πολὺ σ' εὐχαριστῶ και γιὰ τὰ λόγια πὺ λές: «Χαρὰ στο Ἐ-θνος πὺ ἔχει ἀκόμη νειᾶτα», τὰ παίρνω γιὰ καλὸν οἰωνό. Πές μου, σὲ παρακαλῶ, πιστεύεις ἀληθινὰ πὺς το ἔθνος μου ἔχει ἀκόμη νειᾶτα; Ἀχ! πὺς θὰ ἤθελα να το πιστεῦα αὐτό, κι ἂς μὴν ἐπίστευα σὲ τίποτε ἄλλο.

«Πολλὰ ἤθελα να σοῦ ἔγραφα, μᾶ δὲ μπορῶ.

παπουτσῆδες και γιὰ τὰ ἐμπορικὰ. Ό Δῆμος γιὰ τὰχοῦρι και τὰμάξι, γιὰ το περιφόρι, τὰ λουλούδια και τὰ φροῦ-τα. Γιὰ τις συναναστροφές, τις διασκεδάσεις, το θέατρο και τοῦς χορούς. Γιὰ ὅλα. Κι ὅλα τοῦς τὰ καταφέρνει σὴν ἐντέλεια. Ξυπνά, με γρηγορίδα και σωστά.

Σιγὰ σιγὰ ἐπῆρε τόσο θάρρος με τοῦς ἀγαπητικῶς της Ἀριστοῦς πὺ κουβεντιάζει: λείψτεμα μαζί τους και τοῦς μπένει και σὲ πὺ ψηλά ζητήματα. Κοινωνικὰ, πολιτικὰ και δικηγορικὰ. Τοῦς λέγει τραγουδάκια και ποιήματα. Τοῦς διηγείται παραμῦθια, ἱστορίες και λογικῶ λογικῶ φιλοσοφίες.

Σὰ μιλοῦνε τὰ σχολιάτικα τους, ἕνα εἶδος κορακί-στικα Κουκοχωρίτικα πὺ και οἱ ἴδιοι δὲν μποροῦν να συν-ενοηθοῦνε.

— Κάντε τα λιανὰ, παρακαλῶ, τοῦς λέγει.

Και ἐκνοίγει ὅλων το μυαλὸ μετὴ σωστά και κοντο-λογιὰ πὺ ἐστᾶζει παστρικά και ἑστέρα το κάθε ζήτημα.

Στο Κουκοχώρι οἱ κακῆς οἱ γλώσσες λένε σήμερα πὺς βίβεια ἡ Ἀριστοῦ, μᾶ μέρα θὰ τὸν παντρεφτεῖ το Δῆμο. Ὡς πῆγει και τὸν ἀγαπίζει πῆτερο. Ἄν δέχεται ἀκόμα κι ἄλλους ἀγαπητικῶς τοῦς δέχεται γιὰ τὸν παρὰ.

Ἀργὰ ἡ γλῆγορα θὰ παρατῆσει τὰ παλιὰ της και θὰ γίνει Δῆμαινα.

Με τὴν ἐφκή μας.

Πόλη, Νοέμβριος τοῦ 1904.